

Ebeveyn Eğitime Odaklanan Bir Oyun Terapisi Modeli: Çocuk-Ebeveyn İlişki Terapisi

A Play Therapy Model Focusing on Parent Training: Child-Parent Relationship Therapy

📧 Gülçin Güler Öztekin¹, 📧 Başaran Gençdoğan²

¹Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı

²Atatürk Üniversitesi, Erzurum

ÖZ

Çocuk-Ebeveyn İlişki Terapisi oyun terapisi ve aile terapisini birleştiren bir yaklaşımdır. Ebeveynlere yapılandırma, empatik dinleme, çocuk merkezli hayali oyun ve sınır koyma becerilerinin öğretilip çocuklarının oyun terapisti olmalarını sağlama düşüncesini temel alır. Genel amacı çocuk-ebeveyn ilişkisini güçlendirmektir. 3-10 yaş arası çocuğu olan ebeveynler için yapılandırılmış, 10 haftalık, grup formatında bir eğitimidir. Ebeveynlere 3 hafta eğitim verildikten sonra eğitim oturumlarına paralel olarak çocuklarıyla 7 hafta sürecek özel oyun seansları başlar. Bu seanslar, ebeveynlere çocuklarının duygularını fark etmeyi, etkin dinlemeyi, öz saygı oluşturmaya ve terapötik olarak sınırlar koymayı öğretirken eğitime katılan ailelerin de ebeveynlik becerilerinin gelişmesini sağlar. Bu derlemede, Çocuk-Ebeveyn İlişki Terapisinin tarihçesi, amaçları, ebeveyn-çocuk iletişimi ve eğitim boyutları, oyun odası ve oyuncak seçimi, eğitim seanslarının içerikleri ve yaklaşımın etkililiği üzerine yapılan çalışmalar yer almaktadır. Model değerlendirildiğinde ebeveyn stresini ve çocukların davranış problemlerini azaltmada, ebeveyn kabulünü ve empati düzeylerini ise geliştirmede etkili bir yaklaşım olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Çocuk-Ebeveyn İlişki Terapisi, filial terapi, oyun terapisi, aile terapisi

ABSTRACT

Child-Parent Relationship Therapy is an approach that combines play therapy and family therapy. It is based on the idea of teaching parents the skills of structuring, emphatic listening, imaginary play and limit-setting and enabling their children to become play therapists. The overall aim is to strengthen the child-parent relationship. It is a structured, 10-week, group format training for parents with children aged 3-10. After 3 week-parent training, special play sessions with their children for 7 weeks begin in parallel with the training sessions. These sessions teach parents to recognize their children's emotions, listen effectively, build self-esteem, and set boundaries therapeutically, while helping parents develop parenting skills. In this review, the history of Child-Parent Relationship Therapy, its aims, parent-child interaction and training dimensions, play room and toy selection, content of training sessions and research studies on its effectiveness are explained. Evaluating the model, it was seen that CPRT was an effective approach in reducing parental stress and behavioral problems of children, and improving parental acceptance and empathy levels.

Keywords: Child-Parent Relationship Therapy, filial therapy, play therapy, family therapy

Giriş

Çocuk-Ebeveyn İlişki Terapisi (ÇEİT, Landreth ve Bratton 2006) oyun terapisini aile odaklı bir yaklaşımla bütünleştiren deneysel temelli bir danışmanlık müdahalesidir (Cornet ve Bratton 2014). ÇEİT, oyun terapisine ebeveynleri dahil eden bir yaklaşım olan filial terapi modelinin 10 seanslık uygulama çeşididir ve etkililiği birçok çalışma ile kanıtlanmıştır. Bu yüzden, çocuk psikoterapisi alanının tedavi protokollerinden biri olarak bilinmektedir. Güvenli bir ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocukların esenliği için gerekli olduğu önermesine dayanmaktadır. Bu nedenle ilişki değişim aracı olarak görülmektedir (Landreth ve Bratton 2006). ÇEİT 1964 yılında Dr. Bernard Guerney ve Dr. Louise Guerney tarafından geliştirilen ve çocuğa bakım veren kişilere çocuk merkezli oyun terapisi ilkelerinin ve becerilerin öğretildiği filial terapi modelini temel almaktadır. Guerney' in yaklaşımı, çocuk-ebeveyn ilişkisinin önemine vurgu yapar ve ebeveynlerin çocukların hayatında terapötik ajanlar olmaları için gerekli becerileri öğrenebilme yeteneklerine güvenir. ÇEİT' in uygulama yöntemleri ve yapılandırması Guerney' in orijinal modelinden farklılık gösterse de, temel felsefesi (grup eğitim formatı, beceri öğretimi, vb.) benzerdir (Bratton ve ark. 2010). Landreth (1991) Guerney' in çalışmalarını temel alarak daha

yapılandırılmış ve yoğun 10 seanslık bir filial terapi eğitim formatı geliştirmiş, modeli diğer filial terapi yaklaşımlarından ayırmak için programa 10 haftalık “Child-Parent Relationship Therapy (Çocuk-Ebeveyn İlişki Terapisi)” adını vermiştir (Landreth ve Bratton 2006). Yaklaşımın kuramsal arkaplanı filial terapinin temel aldığı psikodinamik kuram, davranışçı yaklaşım, bağlanma kuramı, aile sistemleri kuramı, bilişsel kuram, hümanistik yaklaşım ve kişilerarası ilişkiler kuramı (VanFleet 2014) ile aynıdır.

ÇEİT, “Çocukların dili oyun, kelimeleri ise oyuncaklardır” (Landreth 2012) düşüncesini merkeze alıp çocuklarla iletişim kurmak için oyunu doğal bir araç haline getirmektedir. Ebeveynlere etkin dinleme, yansıtma, çocukların duygularını fark etme, geri bildirim verme, limit koyma, çocukların özgüvenlerini oluşturma ve seçilmiş oyuncaklardan oluşan özel bir kit kullanılarak çocuklarıyla haftalık oyun oturumlarını yapılandırma gibi temel prensipler ve beceriler öğretilmektedir. Didaktik öğretim ve süpervizyon deneyimlerini bir araya getiren destekleyici bir grup formatı kullanılmaktadır. Eğitim modeli, 10 hafta boyunca ortalama 2 saat süren, 6-8 kişilik gruplar için tasarlanmıştır. Uygulama protokolü, Bratton ve arkadaşları (2006) tarafından uygulayıcılara ve araştırmacılara müdahalenin uygulanması sürecinde bir araç olması ve uygulamalar arası bütünlüğün sağlanması amacıyla el kitabı şeklinde hazırlanmıştır.

Literatür incelendiğinde, ülkemizde oyun terapisi ve çeşitlerinin çocuklar üzerinde etkililiğini inceleyen araştırmaların (Candan 2017, Koçkaya ve Siyez 2017, Yanıt 2019, Murat ve Tolan 2021) ve kaynakların (Özkaya 2015, Gençer ve Aksoy 2016) sayısında son yıllarda artış olduğu göze çarpmaktadır. Buna rağmen, ÇEİT ile yapılmış çalışma sayısının azlığı ve modelle ilgili kaynak yetersizliği dikkat çekmektedir. Bu yüzden, bu çalışmada ÇEİT ile ilgili bilgilerin toplanması, yapılan çalışmaların incelenmesi ve alana kazandırılması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın psikolojik danışmanların, psikologların ve alanda görev yapan kişilerin çocuk ve ebeveynleri ile yapacakları uygulamalara rehber olması beklenmektedir.

Amaçları

Ebeveyni oyun terapisi sürecine dahil eden bu terapinin genel amacı çocuk-ebeveyn ilişkisini güçlendirmektir. Ebeveynlerin ve çocukların birlikte oynayarak geçirdikleri zaman ebeveyn-çocuk ilişkilerini şüphesiz güçlendirmektedir. Bu oyun zamanları bir program dahilinde yapılandırıldığı zaman daha etkili olmaktadır (Johnson-Clark 1996). Bu nedenle, ÇEİT ile ebeveynler, yalnızca oyun yoluyla elde edebileceklerinin ötesinde ebeveyn-çocuk ilişkisini geliştiren yargılayıcı ve eleştireci olmayan, anlayışlı ve kabul edici bir ortam yaratmayı hedeflemektedir (Landreth ve Bratton 2006). Bu amaçlar doğrultusunda Bratton ve Landreth (2019) ÇEİT’ in ebeveynler, çocuklar ve aile için özel hedeflerini şu şekilde belirtmiştir:

Ebeveynler için Hedefler

- Çocuklarına, özellikle duygusal dünyalarına olan anlayışlarını, kabullerini ve duyarlılıklarını arttırmak.
- Çocuk merkezli oyun terapisi ilke ve becerilerini öğrenmek.
- Çocuklarının kendilerini yönlendirmelerini, kendi sorumluluklarını almalarını ve özgüvenlerini geliştirmelerini nasıl teşvik edeceklerini öğrenmek.
- Kendilerine ve çocuklarına karşı daha gerçekçi ve hoşgörülü algı ve tutumlar geliştirmek.
- Çocuklarıyla ilgili içgörü geliştirmek.
- Ebeveynlerin kendi kendilerini kabul etme ve ebeveynlik yeteneklerine olan güvenlerini artırmak.
- Gelişimsel olarak uygun stratejilerle daha etkili ebeveynlik becerileri geliştirmek.
- Çocuklarının ebeveyni olma “keyfini” yeniden yaşamak.

Çocuklar için Hedefler

- Düşünce, ihtiyaç ve duygularını bir oyun ortamı aracılığıyla ebeveynine iletmek.
- Kabul edilmiş, anlaşılmalı ve değerli hissederek daha fazla olumlu saygı, benlik saygısı, güven ve yetkinlik duygusu yaşamak.
- Artan güven duygusu ile ebeveynin duygu, tutum ve davranışlarına ilişkin olumsuz algıları değiştirmek.
- Problemleri azaltmak veya ortadan kaldırmak.

- İç denetim odağı (özdenetim) geliştirmek, daha fazla kendi kendini yönetebilir hale gelmek, eylemler için sorumluluk almak ve bunların sonucunda ihtiyaçları ifade etmek ve ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak için daha uygun yollar seçmek.
- Etkili problem çözme becerilerini geliştirmek.

Ebeveyn-Çocuk İlişkisi için Hedefler

- Ebeveyn-çocuk ilişkisini güçlendirmek ve hem ebeveyn hem de çocuk için güven, güvenlik ve yakınlık duygusu geliştirmek.
- Aile etkileşimlerini ve sevginin ifade edilmesini geliştirmek.
- Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiden zevk alma düzeyini artırmak.
- Başa çıkma ve problem çözme becerilerini geliştirmek.

Ebeveyn-Çocuk İletişimi Boyutları

ÇEİT ebeveyn-çocuk iletişimi açısından incelendiğinde birçok boyuttan oluştuğu dikkat çekmektedir. Bu boyutlar şöyledir (Bratton ve Landreth 2019):

1. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi: Ebeveynleri, olumlu ilişkilerin geliştirilmesini kolaylaştırmak için çocuk merkezli oyun terapisi becerileri ile donatarak ebeveyn-çocuk ilişkisini kurmak ve güçlendirmek önem taşımaktadır.
2. Oyun Temelli İletişim: "Oyun" çocuğun duygu, düşünce, ihtiyaç, istek, fantezi ve deneyimlerini iletmek için en doğal iletişim yoludur. Çocuklar oyun ortamında rahat hissederler ve oyun deneyimini/ilişkisini kendileri için önemli olan boyutlara daha kolay yönlendirebilirler. Bu nedenle sözel iletişimden ziyade, çocuğun oyun yoluyla iletişim kurması daha mümkündür.
3. Sembolik İfade: Bu terapi çocukların duygularını sembolik olarak ifade etmelerini sağlayan bir ebeveyn eğitim modelidir. Çocukların oyunlarının anlam taşıdığı, model için özel seçilmiş oyuncaklar aracılığıyla çocuğun yaşadığı olaylar, korkular vb. ile nasıl ilişki kurulabileceği ve çocuklarının oyunlarındaki olası anlamlara nasıl duyarlı olunabileceği öğretilir, fakat ebeveynlerden oyundaki sembolik anlamı anlamaları beklenmez. Burada önemli olan çocuğun potansiyel olarak önemli mesajları oyuna aktarma fırsatı bulmasıdır.
4. Çocuğun Liderliği: Çocuk 30 dakikalık özel oyun zamanında liderdir. Ebeveyn oyunun içeriğine, zaman kullanımına karışmadan çocuğu izler. Çocuğun liderlik yapmasına izin vermek, çocuğa sorumluluğu nasıl üstleneceğini deneyimleme fırsatı sunar.
5. Düzeltme Yerine Kabul: ÇEİT' te çocuğun davranışı düzeltilmez. 30 dakikalık oyun zamanında kullanılacak becerilerin geliştirilmesine odaklanılır. Bu beceriler sayesinde ebeveyn bu süre içerisinde çocuğun verdiği kararları uygun sınırlar ve limitler dahilinde kabul eder, müdahalede bulunmaz hatta çocuğun hata yapmasına izin verir. Oyun zamanından çocuk sorumludur ve olduğu gibi kabul edilir. Özel oyun zamanı içerisinde ne ile oynayacağı, ne kadar süre oynayacağı, nasıl oynayacağı vb. konularda çocuğun karar vermesine izin verilir ve ebeveynler bu kararları kabul eder.

Eğitim Boyutları

ÇEİT eğitim açısından değerlendirildiğinde birçok boyuttan oluştuğu görülmektedir. Bratton ve Landreth'a (2019) göre bu boyutlar şu şekildedir:

1. Grup Süreci/Grup Terapisi: Ebeveynlerin günlük yaşamda çocuklarına verdikleri tepkiler, yaşadıkları sorunlar, kendileri ve aile üyeleri hakkındaki duygu, düşünce ve ihtiyaçları eğitim sürecinde ele alınmalıdır. Bu sayede ebeveynler, özel oyun oturumlarında onlardan beklendiği gibi çocuklarına duygusal olarak erişilebilir olabilirler. Kişisel sorunların ele alınması, ebeveynlerin yeni becerileri içselleştirmelerini ve gerekli olan yeni davranışları uygulamalarını kolaylaştırır (VanFleet 2014). Bu yüzden, grup süreci ve grup terapisi arasındaki ilişki terapinin başarıyla sonuçlanması için hayati öneme sahiptir.
2. Gelecek Odaklı: Ebeveyn çocukta var olan yetenekleri kabul edip ona inanana kadar çocuğun bunları tam anlamıyla ortaya çıkarabilmesi mümkün değildir. Bu terapi çeşidi çocuğun olumlu değişim kapasitesine sahip olduğu düşüncesine dayanır ve çocuğun sorunu yerine potansiyeline odaklanır.

3. Tecrübeye Dayalı: Deneysel öğrenme, ebeveyn-çocuk özel oyun zamanlarında çocuklarıyla birlikte yeni terapötik ajan rollerini uygularken gerçekleşir. Bu özel oyun seansları genellikle ebeveynler için kendilerini ve çocuklarını keşfetme zamanlarıdır ve öğrendikleri becerileri başarıyla uygulamaya geçirebildikleri için kendilerini daha da güçlü hissederler.
4. Bir Problemi Düzeltmek Yerine İlişki Kurmak: Bir çeşit ebeveyn eğitimi olan bu yaklaşımın mantığı, ebeveynin çocukla ilişkisinin iyileştirilmesinin problemleri davranışın altında yatan nedenleri olumlu yönde etkileyeceği ve bunun da sorunlu davranışında olumlu değişikliklere yol açacağıdır. Çocuğun kişiliği ve ebeveynin çocukla ilişkisi her zaman çocuğun sahip olabileceği sorundan daha önemlidir.
5. Çocuğun Algısını Değiştirme: Eğitimin amacı çocuğun davranışını değiştirmek değil ebeveyn ve ebeveyn-çocuk ilişkisi algısını değiştirmektir. Davranış, algılamının bir fonksiyonu olarak görüldüğü için algıdaki bir değişiklik davranışta bir değişikliğe yol açacaktır.
6. Çocuğu Değiştirmek Yerine Ebeveynlik Yeterliliğine Odaklanma: Ebeveynler genellikle çocuklarının kontrol edilmesi için bir yöntem bulmaya ihtiyaçları olduğunda ve kendilerini kontrolü kaybetmiş hissettiklerinde terapiye başvururlar, fakat ÇEİT çocuğu değiştirmek yerine ebeveynin yeterliliklerinin artırılması yoluyla ebeveynin değiştirilmesine odaklanmaktadır. Çocuklarına uygun tepkide bulunma becerilerine güvenen ebeveynler kendilerini daha fazla kontrol sahibi hissederler.
7. Davranışın Amacı Yerine İlişkiyi Anlama: Ebeveynler çocuklarının davranışının nedenini bulabilirse çözüm de üretebileceklerine inanırlar, fakat bu durum kontrol etme ihtiyacını güçlendirir ve çocuğun kişiliğinin önemini göz ardı edilmesiyle sonuçlanır.
8. Dış Denetim Odağına Karşı İç Denetim Odağı: ÇEİT çocuklara iç kontrol odağı geliştiren şekillerde tepki vermeyi önemli görmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek amacıyla ebeveynler çocuğa, özel oyun zamanında verilen kararların sorumluluğunun ona ait olduğunu yansıtmalarla iletirler.
9. Özel Oyun Materyalleri: Oyun odasında çocukların kendilerini duygusal açıdan ifade etmesini kolaylaştırdığı tespit edilen belirli bir dizi oyun materyali yer almaktadır. Özel oyun seanslarında, oyun malzemelerine çocuklar tarafından oyuna kişisel dünyalarını aktarmaları amacıyla ihtiyaç duyulmaktadır.
10. Becerilerin Sadece Özel Oyun Seanslarında Uygulanması: Ebeveynler öğrendiklerini tüm gün uygulamak isterler, fakat bu beklentiler becerilerin aşamalarını unutma, unutulma kendini suçlu hissetme gibi durumlarla karşılaştığında başarısızlıkla sonuçlanır. Bu yüzden, bu terapi çeşidi ebeveynlerin yalnızca belirlenen 30 dakikalık özel oyun zamanlarında öğrenilen becerileri kullanmasını gerektirerek başarıyı teşvik edecek şekilde yapılandırılmıştır.
11. Becerileri Genelleştirme: Ebeveynlerin becerileri sadece özel oyun zamanlarında kullanmaları gerekse de, yeterli pratik yapıldıktan sonra diğer zamanlarda da özel oyun zamanlarında uyguladıkları gibi tepki vermeye başlarlar. Bu aktarım doğal olarak gerçekleşir ve öğrenilen becerilerin doğal tepki biçimine dönüştüğünün bir göstergesidir.
12. Süpervizyon: Ebeveynlerin çocuklarıyla gerçekleştirdikleri özel oyun zamanlarının video kayıtları terapistler tarafından değerlendirilir, ebeveynlerin başarılı bir şekilde uyguladıkları becerilere ve bir sonraki hafta geliştirilmesi gereken becerilere yönelik süpervizyon verilir.
13. Geniş Ebeveyn Kitlesine Uygulanabilirliği: ÇEİT' in çok çeşitli ebeveyn gruplarında ve çocukların sorunlu davranışlarında etkili olduğu bilimsel çalışmalarla kanıtlanmıştır.
14. Eğitmen Nitelikleri: ÇEİT terapistleri oyun terapisinde özel eğitim ve süpervizyon almalıdır. Ayrıca, grup terapisinde de deneyimi olmalıdır. Terapistlerin, ebeveynleri öğrendikleri becerileri kullanmaları için eğitmeleri ve aynı zamanda grup dinamiklerine katılmalarını sağlayıp süreci kolaylaştırmaları beklenmektedir.

Oyun Odası ve Oyuncak Seçimi

Oyun odası olarak kullanılacak alan belirlenirken Landreth ve Bratton (2006) çocuğun dikkatinin en az dağılacığı, kırılacak eşyaların en az olduğu, odanın oyun esnasında dağılmasının sorun olmayacağı ve çocuğun kendini özgür hissedeceği bir yer olmasına özen gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Oyun seansları için hazırlanacak oda bir kurumda, ofiste ya da okulda yer alacaksa dışarıdan ses gelmeyecek bir alan tercih edilmelidir (Landreth 2012).

Landreth ve Bratton'ın (2006) yapılandığı 10 seanslık uygulamada yer alacak oyuncakların yeni alınması ya da pahalı olması gerekmemektedir. Ebeveynlerin evinde bulunan, kullanılmayan, bir kenara atılmış oyuncaklar oyun odasında yer alabilir. Yalnız oyuncaklar belirlenirken dikkat edilmesi gereken bazı önemli özellikler vardır. Bunlardan biri seçilecek oyuncakların çocuğun kendini ya da çevresini yansıtabilmesi için uygulamanın yapılacağı kültüre uygun olması gerektiğidir. Ayrıca bir kutunun içine sığacak, küçük, çocuğun ilgisini çekecek oyuncaklar seçilmelidir. Bir diğer özellik, çocuğu yaratıcılığa teşvik etmediği için oyuncakların mekanik ve elektronik olmamasıdır. Çünkü bu tür oyuncaklar önceden programlanmıştır ve seanslarda hedeflenen ebeveyn-çocuk arasında ilişki kurulmasını kolaylaştırıcı özelliğe sahip değildir (Landreth 2012). VanFleet (2014) ise çocuğun kendini ifade etmesine yardımcı olacak, oyun esnasında yönlendirme yapmayacak türde oyuncakların bulunması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu kriterler göz önünde bulundurularak Bratton ve arkadaşlarının (2006) yapılandığı uygulamada ikinci seansta ebeveynlere verilen oyuncak listesinde aşağıda yer alan gruplarda belirtilen oyuncaklar yer almaktadır.

1. Gerçek Yaşam Oyuncakları: Küçük oyuncak bebek, biberon, şişe, doktor seti, oyuncak telefonlar, küçük oyuncak ev, bebek ailesi, oyuncak para, evcil ve vahşi hayvan çiftleri, araba, kamyon, ambulans, mutfak eşyaları, mobilyalar, kuklalar, giyinme eşyaları.
2. Agresif Davranışları Ortaya Çıkaran Oyuncaklar: Dart seti, plastik bıçak, ip, agresif hayvanlar, küçük askerler, haciyatmaz, maske, oyuncak kelepçe.
3. Yaratıcılık/Duygusal İfade için Oyuncaklar: Oyun hamuru, renkli kalemler, kağıt, makas, bant, karton kutu, plastik/köpük bardak, tabak, halka atma oyunu, oyun kartları, yumuşak top, balon, sanat/zanaat malzemeleri, legolar, dürbün, küçük enstrümanlar, sihirli değnek.

Çocuk Merkezli Oyun Becerileri

Filial terapi ya da ÇEİT uygulayıcıları seanslarda ebeveynlere dört temel beceri eğitimi verirler. Bu beceriler şu şekildedir:

1. Yapılandırma: Ebeveynlere, çocuklara oyun için özgür bir ortam yaratırken genel sınırlar hakkında da bilgi vermesi amacıyla oyun seanslarını nasıl yapılandıracakları öğretilir. Çocuklar bu beceri sayesinde oyun seanslarında serbest olsalar bile sınırlara uymadıkları durumlarda otoritenin ebeveynleri olduğunu öğrenirler (VanFleet 2014). Bu beceri kapsamında ebeveynler oyun odasına giriş, tuvalet ihtiyacı ve oyun odasından ayrılış aşamalarında ne söyleyeceklerini öğrenirler. Bu yapılandırma cümleleri sayesinde çocuklar özel oyun zamanlarını genel hatlarıyla algılar ve yeni durumları deneyimleme şansı bulur (Guerney ve Ryan 2013).
2. Empatik Dinleme: Ebeveynler eğitim seanslarında rol yapma tekniği ve canlandırma (VanFleet 2014) ile çocuğun duygu, düşünce ve davranışlarını kabul ettiklerini yansıtmaya yaparak çocuğa iletmeyi öğrenir (Guerney ve Ryan 2013). Bunu yaparken çocuğun sözlü ve sözsüz ifadelerine, yüz ifadelerine ve hareketlerine odaklanırlar.
3. Çocuk Merkezli Hayali Oyun: Özel oyun zamanları içerisinde yönetmen de oyuncu da çocuktur. Ebeveynler eğitim seanslarında çocuğa bütün ilgi ve dikkatlerini nasıl vereceklerini, çocuğun yönlendirmesini nasıl takip edeceklerini ve çocuk bir rol verdiğinde bu rolü nasıl canlandıracaklarını öğrenirler.
4. Sınır (Limit) Koyma: Bu beceri çocukların seans içerisinde bazı kabul edilmeyen davranışlarına sınır koyduğu için onların kendini güvende hissetmesini sağlar. Aynı zamanda onlar için ebeveynlerin sorumluluklarının devam ettiğinin de bir göstergesidir. Sınır koyarken ebeveynler çocuklarıyla empati kurarak (O'Sullivan ve Ryan 2009) izin verilmeyen durumda çocukta ortaya çıkan duyguları fark edip, sınır koyma metodunun 3 aşamasını nasıl uygulayacaklarını öğrenirler.

On Seansın İçeriği

ÇEİT uygulayıcıları ebeveyn eğitimlerinde Bratton ve arkadaşlarının (2006) yapılandığı on seansı gerçekleştirirler. Bu seansların içerikleri aşağıda belirtilmiştir

Seans 1

İlk seansa ebeveynlerin kendilerini tanıtmalarıyla başlanır. Eğitim grup formatında gerçekleştiği için grup üyeleri de birbirleri hakkında bilgi sahibi olurlar. Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerini güçlendirmek amacıyla yoğun yaşam tempolarında belirlenen saatte eğitime zaman ayırmalarının önemli olduğu vurgulanır, sahip oldukları

yeteneklere dikkat çekilerek ebeveynlerin güçlü yönleri ortaya çıkarılır ve böylece iletişime teşvik edilir. Eğitimin amaçlarından ve faydalarından bahsedilir. Yaşanan olaylara olumlu bakabilmenin önemi üzerinde durulur. Empatik dinleme becerisinin kazandırılması amacıyla içerik ve duygu yansıtmasının nasıl yapılacağı anlatılır, rol yapma tekniğiyle pekiştirilir, uygulayıcının hazırladığı, bu beceriyi içeren video izletilir. Mutlu, üzgün, kızgın gibi duygular üzerinde çalışılır ve yanında olma ifadelerinden (“Seni tanıyorum”, “Buradayım”, “Seninle ilgileniyorum”, “Seni anlıyorum” bahsedilip yüz şekillerini içeren duygu çalışma kağıdını doldurma ve oyun seanslarını gerçekleştirecekleri çocuklarının fiziksel bir özelliğini fark etme ödevi verilir.

Seans 2

Seansa ödev kontrolüyle başlanır. Özel oyun seanslarının temel prensipleri anlatılıp oyuncak listesi verilir. Listede yer alan oyuncakların özelliklerinden bahsedilir ve oyun odasındaki işlevleri anlatılır. Çocuk merkezli hayali oyun becerisinin kazanımının sağlanması amacıyla ebeveynlere oyun esnasında çocuklarına tüm ilgilerini nasıl verecekleri gösterilir. Sonrasında bir önceki hafta değinilen empatik dinleme becerisi hatırlatılır ve bu iki becerinin pekiştirilmesi için rol yapma tekniği uygulanır. Ebeveynlerin kişisel gelişimlerini teşvik etmek için oksijen maskesi örneği verilir. Bu benzetmenin anlaşılması için ebeveynlerden kendilerini ve çocuklarını uçakta hayal etmeleri istenir. Uçakta beklenmedik bir durumla karşılaşıldığında ve oksijen maskeleri indiğinde maskeyi önce kime takacakları sorulur. Çocuklarına takacaklarını söyleyen ebeveynlere öncelikle kendilerine takmaları gerektiği bu şekilde çocuklarına daha faydalı olacakları anlatılır. Ebeveynlerin kendileri için bir şey yapmalarının aile üyelerine hangi katkıları sağlayacağı, ne kadar önemli olduğu vurgulanır. 30 dakikalık özel oyun seanslarında kullanacakları oyuncakları temin etmeleri, uygun zaman ve yer belirlemeleri istenerek seans bitirilir.

Seans 3

Ebeveynlerin oyun odası hazırlıkları, yer ve zaman belirlemeleri ile ilgili bilgilendirme yapımları istenerek seansa başlanır. Duygu, düşünce, ihtiyaç ve düşünce yansıtılmalarına tekrar değinilir. Oyun seansında yapılması gerekenler ve yapılmaması gerekenler anlatılır. Yapılandırma becerisinin kazanımı bağlamında oyun seansından önce, seansın başında, oyun seansı süresinde ve oyun seansının sonunda yapılması gerekenlerle ilgili bilgi verilir. Oyun seansları başlayacağı için ebeveynlerden oyun oturumlarını gerçekleştirecekleri çocuklarıyla birlikte “Özel Oyun Saati – Rahatsız Etmeyiniz!” kartını hazırlamaları ve ilk oyun seansını uygulamaları istenir. Bir sonraki hafta eğitim alanında izlemek için iki gönüllü ebeveyn belirlenir ve çektikleri videoları getirmeleri istenir.

Seans 4

Oturuma ebeveynlerin oyun seansı tecrübelerinin paylaşımıyla başlanır. Benzer yaşantıları olan diğer grup üyeleriyle bağlantı kurulması sağlanır. Ebeveynler çabalarından dolayı övülür ve üyelerin birbirlerine geri bildirimde bulunması teşvik edilir. Kaydedilen videolar izlenir. Geri bildirim verilirken ebeveynlerin güçlü yönlerine odaklanılır. Daha sonra sınır koyma becerisinin aşamalarından bahsedilir. Oyun seansları süresince hangi davranışlara limit belirleneceği ve sınır koyarken nelere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulur. Ebeveynlerin bu beceriyi gerektirecek bir durum paylaşması ve sınır koyma metodunu uygulaması istenip, rol yapma tekniğiyle de pekiştirilmesi sağlanır. Gerçek hayatta yeni öğrendikleri beceriyi uygulamaları ve not almaları ev ödevi olarak verilir. Ayrıca oyun zamanlarında edindikleri tecrübeleri “Ebeveyn Oyun Seans Notları” formuna doldurmaları ve iki gönüllü üyeden bir sonraki oturumda izlemek üzere video kayıtlarını getirmeleri istenir.

Seans 5-9

Bu seansların her birine ödev kontrolü ve özel oyun zamanları tecrübe paylaşımıyla başlanır, video kayıtlarına süpervizyon verilmesiyle devam eder. Videolardaki beceri uygulamaları değerlendirilip bir sonraki oturumda geliştirilmesi gereken beceriler belirlenir. 5. seansta çocuklara bir şey anlatırken kısa ve net ifadelerden bahsedilir. Çocukların kabul edilemez davranışlarına verilen tipik ebeveyn tepkilerinin ima ettiği mesajlar tartışılır. Ebeveynlerin oyun odasında karşılaşılabilecekleri durumlar konuşulur, bu durumlar üzerine rol yapma tekniği ve sınır koyma becerisiyle çalışmalar yapılır. 6. seansta seçenek sunma, sonuçlarıyla ilgili seçenek sunma aşamalarının ayrıntılarına inilir. Ebeveynlerden evde karşılaştıkları benzer durumları paylaşmaları ve nasıl seçenek sunacaklarını belirlemeleri grup etkileşimi ile sağlanır. Özel oyun zamanları içerisinde karşılaşılan genel problemlerden bahsedilip bu gibi durumlarda nasıl davranılması gerektiğiyle ilgili bilgilendirme yapılır. 7. seansta çocukların kendi başına yapabilecekleri şeylerde ebeveynlerin yardım etmemesi gerektiği üzerinde durulur. Ebeveynlerden bu durumları düşünüp grup ortamında paylaşımında bulunmaları istenir. Saygı oluşturan ifadeler ve olumlu kişilik özelliklerine değinilir. 8. seansta övgü ve cesaret arasındaki fark ve övgünün çocuk

üzerindeki etkilerinden bahsedilir. Cesaret verici ifadelerin neler olduğu ve önemi anlatılır. 9. seansta çocukların değiştirilmek istenen davranışlarına önem derecesine göre odaklanmanın doğru olduğu, bütün davranışların bir anda değiştirilemeyeceği belirtilip interaktif paylaşım süreci başlatılır. Kabul edilmeyen davranışın sonuçlarını göstermek için nasıl seçenek sunulacağı öğretilir. Limit koyma metodunun oyun oturumları dışına, gerçek hayata genellenmesinden ve yapılandırılmış bebek oyunu tekniğinden, bu tekniğin nasıl kullanılacağından bahsedilir. Tüm oturumlar, o haftanın konusuyla ilgili ödevler verilerek ve bir sonraki oturumda videoları izlenmek üzere gönüllü iki ebeveyn belirlenerek sona erer.

Seans 10

Son oturumda da ödevler kontrol edilir, video kayıtları izlenir ve süpervizyon verilir. Eğitim programının önemli noktaları tekrar vurgulanır ve genel bir değerlendirmesi yapılır. Ebeveynlerin eğitime ilk geldiğindeki düşünceleri paylaşılıp, değişimin gerçekleştiği durumlar belirlenir. Ebeveynlerden özel oyun seanslarına devam etmeleri istenerek oturum sonlandırılır.

On seanslık grup modeli için ideal ebeveyn sayısı 6 ila 8 kişi arasındadır. Grup çalışmasının mümkün olmadığı durumlarda tek ebeveyn ya da iki ebeveynle uygulama gerçekleştirilebilmektedir. Tek ebeveynle yapılan uygulamalarda seans sonunda verilen ev ödevleri diğer ebeveyni ve aile üyelerini sürece dahil eder. Bu şekilde tüm aile sürece katılmış olur. 10 kişilik gruplar ebeveyn etkileşiminin ve seanslara süpervizyon verilmesinin güçleşmesinden dolayı önerilmemektedir. Eğitim programının içeriğinde her hafta iki ebeveyne süpervizyon verilir. Fakat her seansın başında eğitime katılan bütün ebeveynlerin seans tecrübelerini paylaşmaları istenir. "Ebeveyn Oyun Seans Notları" formuna aldıkları notlara göre kendilerini başarılı gördükleri durumlar ve karşılaştıkları problemler ile ilgili konuşulur. Yapılandırılmış eğitim programına ek olarak ebeveynlerin kendileri ve çocukları ile ilgili paylaşımları, endişeleri, yaşadıkları zorluklar grup ortamında ele alınır. Endişelere yönelik çözümler ve çocuklara tepki vermenin yeni yolları genellikle grup etkileşimiyle ortaya çıkar. (Landreth ve Bratton 2006).

ÇEİT ile İlgili Araştırmalar

Gerek yurtdışındaki gerekse yurtiçindeki araştırmalar, modelin ebeveyn ve çocuklarda etkili olduğunu desteklemektedir (Bratton ve ark. 2005). ÇEİT, etkinliğini araştıran 40' tan fazla çalışma ile sağlam bir kanıt tabanına sahiptir; Bu çalışmaların 32'si 1000' den fazla katılımcıyı içeren kontrol gruplu çalışmalardır. Tekrarlanan bulgular, ebeveyn-çocuk ilişkisinde ebeveyn stresini azaltmada, çocukların davranış problemlerini azaltmada ve ebeveyn kabulünü ve empati düzeylerini geliştirmede ÇEİT' in etkinliğini tutarlı bir şekilde göstermektedir (Bratton ve ark. 2010).

ÇEİT, çocuk ve ebeveyn üzerindeki etkililiği ve kısa vadede uygulanabilirliği açısından araştırmacıları cezbeden bir yaklaşımdır. Yapılan nitel araştırmaların bulguları, bir bütün olarak ailede meydana gelen potansiyel değişikliklerle ilgili bilgi vermektedir. ÇEİT eğitimine katılan 20 evli çiftle yapılan görüşmelerde, katılımcıların aile içi iletişim becerilerinin geliştiği, özellikle ebeveyn-çocuk iletişiminin ve eşler arası iletişimin geliştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunlara ek olarak, ebeveynler evlilik birliğinin arttığını ve ailelerinin eğitime değer verdiğini belirtmişlerdir (Bavin-Hoffman ve ark. 1996). Wickstrom (2009), ÇEİT' e katılan sekiz ebeveyn den veri toplamış ve eğitimin gelişmiş ebeveyn-çocuk ilişkileri, iyileştirilmiş evlilik, kardeş ve köken aile ilişkileri olmak üzere dört ilişkisel değişim tespit etmiştir. Lahti' nin (1992) ÇEİT eğitimi almış üç ebeveyn üzerinde yaptığı çalışmada eğitimin evlilik ilişkilerine olumlu katkılar sağladığı bulunmuştur. Solis ve arkadaşlarının (2004) bir Afrikalı Amerikan ebeveynin eğitim süreci ve etkisine ilişkin algılarını incelediği çalışmada, çocuk ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde olumlu değişiklikler meydana geldiği sonucuna ulaşmışlardır.

Nicel araştırmaları içeren literatür incelendiğinde, ÇEİT' in hapishanedeki ebeveynler (Harris ve Landreth 1997, Landreth ve Lobaugh 1998), boşanmış aileler (Dillman Taylor ve ark. 2011), evlat edinen aileler (Holt 2011, Carnes-Holt ve Bratton 2014, Opiola ve Bratton 2018), tek ebeveynli aileler (Bratton ve Landreth 1995, Öztekin 2021), düşük gelirli ebeveynler (Ceballos 2008, Sheely-Moore ve Bratton 2010), farklı kültürlerden ebeveynler (Chau ve Landreth 1997, Jang 2000, Glover ve Landreth 2000, Yuen ve ark. 2002, Lee ve Landreth 2003, Grskovic ve Goetze 2008, Villarreal 2008, Kidron ve Landreth 2010) ve istismara uğramış çocukların ebeveynleri (Costas ve Landreth 1999, Tal ve ark. 2018) üzerinde etkili olduğunu gösteren çalışmalar yer almaktadır. Ayrıca alan yazında yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocukları (Beckloff 1997), aile içi şiddete maruz kalmış çocukları (Smith 2000, Smith ve Landreth 2003), sağır ve işitme güçlüğü çeken çocukları (Smith ve Landreth 2004), öğrenme güçlüğü çeken çocukları (Kale ve Landreth 1999), gelişimsel sorunları olan çocukları (Öztekin ve Gülbahçe 2019), bağlanma sorunu olan çocukları (Ray 1995, Hacker 2009) ve kronik hastalığı olan çocukları

(Glazer-Waldman ve ark. 1992, Tew ve ark. 2002) kapsayan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar, modelin çocuklarda ve ebeveynlerinde etkili bir müdahale programı olduğunu açıkça göstermektedir.

Sonuç

Odağı çocuk-ebeveyn ilişkisini geliştirmek olan ÇEİT hem önleyici hem de tedavi edici bir yaklaşımdır. Uygulama kitlesinin genişliği, kısa süreli ve yapılandırılmış olması, geleneksel yöntemler gibi çocuğu konuşurmaya yönelik değil oyunu temel alması gibi avantajlarından dolayı alanda çalışan kişilere uygulamalarında kullanabilecekleri etkili bir yöntemdir. Ayrıca ebeveynleri çocuklarının hayatında terapötik bir ajan olarak gördüğü için ebeveynlerin ebeveynlik becerilerinin gelişmesini ve böylece ileride karşılaşılabilecekleri sorunlarda çocuklarının terapisti yapmayı hedeflemektedir.

ÇEİT 3 ila 10 yaş arasında çocuğu bulunan ebeveynlerle uygulanabilen, birçok problemde (yaygın gelişimsel bozukluk, içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemleri, uyum problemleri vb.) ve farklı kültürlerde hatta çok kültürlü topluluklarda (Afrikalı-Amerikalı, İspanyol, Amerikan, Çin, Kore, İsrail, göçmen Çinli, göçmen Latin vb.) etkililiği kanıtlanmış bir program (Bratton ve ark. 2010) olduğu için ülkemizin mevcut demografik yapısına uygun olduğu düşünülmektedir. Bu modelle ülkemizde yapılan çalışmaların etkili sonuçları da bu düşüncemizi desteklemektedir (Öztekin ve Gülbahçe 2019, Öztekin 2021). ÇEİT' in aileye ve her bireyin benzersiz olduğuna odaklanması onu kültürler arası uygulamalarda da tercih edilen bir yaklaşım haline getirmektedir (Bratton ve ark. 2010). Literatürde ÇEİT' i uygulama yapılacak grubun ihtiyaçlarını karşılamak için uyarlanmış araştırmacıların çalışmaları göze çarpmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde genelde, oturum sayısının azaltıldığı, ev oyun seansı sürelerinin kısaltıldığı ya da kayıtlarının çıkarıldığı, fakat modelin orijinal haline göre uyarlanmış şekillerinin model etkililiğinde anlamlı istatistiksel bir fark bulunmadığı görülmektedir (Ferrell 2003, Smith ve Landreth 2003, Socarras ve ark. 2015).

ÇEİT uygulaması yapmak isteyen psikolojik danışmanlar, psikologlar ya da alanda görev yapan kişiler gerek ülkemizden gerekse yurt dışından oyun terapisi, filial terapi üzerine süpervizyonlu online ya da yüz yüze eğitim alabilmektedirler. Etkili bir terapistin güçlü yönlerinin farkında olmasının yanı sıra ihtiyaçları, önyargıları, kişisel çatışmalarının da farkında olması gerekmektedir. Kişisel ihtiyaçlar ve değerler, terapistin kişiliğinin bir parçasıdır ve terapi esnasında ebeveynlerle olan ilişkinin bir parçası haline gelir. Bu nedenle, uygulama yapacak kişilerin eğitimi ve süpervizyonu, kendini anlamasını sağlayacak ve böylece terapistin ihtiyaçlarının potansiyel etkisini en aza indirecek bir kendini keşfetme sürecini içermelidir (Landreth ve Bratton 2006).

Model üzerinde yurtdışında birçok çalışma yapılmasına rağmen Türkiye' de yapılan çalışma sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Bu yüzden çalışmada oyun terapisi ve filial terapi alanına ilgi duyan kişilerin bilgilendirilmesi, ülkemizdeki literatürün de kaynak ihtiyacını karşılamaya yönelik bir adım olması amaçlanmaktadır. Ülkemizde son yıllarda oyun terapisine artan ilgi göz önünde bulundurularak, çalışmanın yapılacak çalışmalara ışık tutması beklenmektedir.

Kaynaklar

- Bavin-Hoffman R, Jennings G, Landreth G (1996) Filial therapy: Parental perceptions of the process. *International Journal of Play Therapy*, 5:45-58.
- Beckloff DR (1997) Filial therapy with children with spectrum pervasive development disorders. (PhD thesis). Texas, University of North Texas.
- Bratton S, Landreth G (1995) Filial therapy with single parents: Effects on parental acceptance, empathy, and stress. *International Journal of Play Therapy*, 4:61-80.
- Bratton SC, Landreth GL (2019) *Child-Parent Relationship Therapy (CPRT) Treatment Manual: An Evidence-Based 10-Session Filial Therapy Model*. New York, Routledge.
- Bratton SC, Landreth GL, Kellam T, Blackard SR (2006) *Child Parent Relationship Therapy (CPRT) Treatment Manual: A 10-Session Filial Therapy Model for Training Parents*. New York, Routledge.
- Bratton SC, Landreth GL, Lin YWD (2010) Child parent relationship therapy: a review of controlled-outcome research. In *Child-Centered Play Therapy Research: The Evidence Base for Effective Practice* (Eds JN Baggerly, DC Ray, SC Bratton): 265-293. New Jersey, Wiley.
- Bratton SC, Ray D, Rhine T, Jones L (2005) The efficacy of play therapy with children: A meta-analytic review of treatment outcomes. *Prof Psychol Res Pr*, 36:376-390.
- Candan S (2017) 3-10 yaş arası gelişimsel problemleri olan çocuklarda Çocuk Merkezli Oyun Terapisinin etkisinin incelenmesi (Uzmanlık tezi). Erzurum, Atatürk Üniversitesi.
- Carnes-Holt K, Bratton SC (2014) The efficacy of child parent relationship therapy for adopted children with attachment disruptions. *J Couns Dev*, 92:328-337.

- Ceballos P (2008) School-based child parent relationship therapy (CPRT) with low income first generation immigrant Hispanic parents: Effects on child behavior and parent-child relationship stress. (PhD thesis). Texas, University of North Texas.
- Chau IYF, Landreth GL (1997) Filial therapy with Chinese parents: Effects on parental empathic interactions, parental acceptance of child and parental stress. *International Journal of Play Therapy*, 6:75-92.
- Cornett N, Bratton SC (2014) Examining the impact of child parent relationship therapy (CPRT) on family functioning. *J Marital Fam Ther*, 40:302-318.
- Costas M, Landreth G (1999) Filial therapy with nonoffending parents of children who have been sexually abused. *International Journal of Play Therapy*, 8:43-66.
- Dillman Taylor D, Purswell K, Lindo N, Jayne K, Fernando D (2011) The impact of child parent relationship therapy on child behavior and parent-child relationships: An examination of parental divorce. *International Journal of Play Therapy*, 20:124-137.
- Ferrell LG (2003) A comparison of an intensive 4-week format of the Landreth 10-week filial therapy training model with the traditional Landreth 10-week model of filial therapy. (PhD thesis). Texas, University of North Texas.
- Gençer AA, Aksoy AB (2016) Anne çocuk etkileşiminde farklı bir yaklaşım: Theraplay oyun terapisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8:244-254.
- Glazer-Waldman HR, Zimmerman JE, Landreth GL, Norton D (1992) Filial therapy: An intervention for parents of children with chronic illness. *International Journal of Play Therapy*, 1:31-42.
- Glover GJ, Landreth GL (2000) Filial therapy with Native Americans on the Flathead reservation. *International Journal of Play Therapy*, 9:57-80.
- Grskovic JA, Goetze H (2008) Short-term filial therapy with German mothers: Findings from a controlled study. *International Journal of Play Therapy*, 17:39-51.
- Guerney Jr B (1964) Filial therapy: Description and rationale. *J Consult Psychol*, 28:304-310.
- Guerney L, Ryan V (2013) *Group Filial Therapy: The Complete Guide to Teaching Parents to Play Therapeutically with Their Children*. London, Jessica Kingsley Publishers.
- Hacker CC (2009) *Child Parent Relationship Therapy: Hope for Disrupted Attachment*. (PhD thesis). Tennessee, University of Tennessee Knoxville.
- Harris ZL, Landreth GL (1997) Filial therapy with incarcerated mothers: A five week model. *International Journal of Play Therapy*, 6:53-73.
- Holt K (2011) Child-parent relationship therapy with adoptive children and their parents: Effects on child behavior, parent-child relationship stress and parent empathy. *Diss Abstr Int*, 71:6224.
- Jang M (2000) Effectiveness of filial therapy for Korean parents. *International Journal of Play Therapy*, 9:39-56.
- Johnson-Clark KA (1996) *The effect of filial therapy on child conduct behavior problems and the quality of the parent-child relationship* (PhD thesis). San Diego, California School of Professional Psychology.
- Kale AL, Landreth GL (1999) Filial therapy with parents of children experiencing learning difficulties. *International Journal of Play Therapy*, 8:35-56.
- Kidron M, Landreth G (2010) Intensive child parent relationship therapy with Israeli parents in Israel. *International Journal of Play Therapy*, 19:64-78.
- Koçkaya S, Siyez DM (2017) Okul öncesi çocuklarının çekingenlik davranışları üzerine oyun terapisi uygulamalarının etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9:31-44.
- Lahti SL (1992) *An ethnographic study of the filial therapy process* (PhD thesis). Texas, University of North Texas.
- Landreth GL (1991) *Play Therapy: The Art of the Relationship*. Indiana, Accelerated Development Inc.
- Landreth GL (2012) *Play Therapy: The Art of the Relationship*, 3rd ed. New York, Routledge.
- Landreth GL, Bratton SC (2006) *Child Parent Relationship Therapy (CPRT): A 10-Session Filial Therapy Model*. New York, Routledge.
- Landreth GL, Lobaugh AF (1998) Filial therapy with incarcerated fathers: Effects on parental acceptance of child, parental stress, and child adjustment. *J Couns Dev*, 76:157-165.
- Lee MK, Landret, GL (2003) Filial therapy with immigrant Korean parents in the United States. *International Journal of Play Therapy*, 12:67-85.
- Murat G, Tolan Ö (2021) Okul öncesi dönemde sık görülen psikolojik ve gelişimsel bozukluklarda oyun terapisi uygulamaları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13:207-231.
- Opiola KK, Bratton SC (2018) The efficacy of child parent relationship therapy for adoptive families: A replication study. *J Couns Dev*, 96:155-166.
- O'Sullivan L, Ryan V (2009) Therapeutic limits from an attachment perspective. *Clin Child Psychol Psychiatry*, 14:215-235.
- Özkaya BT (2015) Ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerine odaklanan bir oyun terapisi yaklaşımı: Filial terapi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7:208-220.
- Öztekin GG (2021) *Tek ebeveynli çocuklar ve ebeveynleri üzerinde Çocuk-Ebeveyn İlişki Terapisi odaklı psiko eğitim programının etkisi* (Doktora tezi). Erzurum, Atatürk Üniversitesi.

- Öztekin GG, Gülbahçe A (2019) 3-10 yaş arası gelişimsel problemleri olan çocuklarda ve ebeveynlerinde filial terapinin etkinliğinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 8:2322-2340.
- Ray DE (1995) The effect of filial therapy on parental acceptance and child adjustment (Master thesis). Kansas, Emporia State University.
- Sheely-Moore AI, Bratton SC (2010) A strengths-based parenting intervention with low-income African American families. *Clin Child Psychol Psychiatry*, 13:175-183.
- Smith DM, Landreth GL (2004) Filial therapy with teachers of deaf and hard of hearing preschool children. *International Journal of Play Therapy*, 13:13-33.
- Smith N, Landreth G (2003) Intensive filial therapy with child witnesses of domestic violence: A comparison with individual and sibling group play therapy. *International Journal of Play Therapy*, 12:67-88.
- Smith NR (2000) A comparative analysis of intensive filial therapy with intensive individual play therapy and intensive sibling group play therapy with child witnesses of domestic violence. (PhD thesis). Texas, University of North Texas.
- Socarras K, Smith-Adcock S, Shin SM (2015) A qualitative study of an intensive filial intervention using child-parent relationship therapy (CPRT). *Fam J Alex Va*, 23:381-391.
- Solis CM, Meyers J, Varjas KM (2004) A qualitative case study of the process and impact of filial therapy with an African American parent. *International Journal of Play Therapy*, 13:99-118.
- Tal R, Tal K, Green O (2018) Child-parent relationship therapy with extra-familial abused children. *J Child Sex Abus*, 27:386-402.
- Tew K, Landreth, GL, Joiner KD, Solt MD (2002) Filial therapy with parents of chronically ill children. *International Journal of Play Therapy*, 11:79-100.
- VanFleet R (2014) *Filial Therapy: Strengthening Parent-Child Relationships Through Play*, 3rd ed. Florida, Professional Resource Press.
- Villarreal CE (2008) School-based child parent relationship therapy (CPRT) with Hispanic parents. (PhD thesis). Virginia, Regent University.
- Wickstrom MFTA (2009) The process of systemic change in filial therapy: A phenomenological study of parent experience. *Contemp Fam Ther*, 31:193-208.
- Yanıt E (2019) Selektif mutizm vakasının yönlendirilmemiş, oyun terapisi teknikleri ile sağaltımı (Olgu sunumu). *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 2:68-76.
- Yuen T, Landreth G, Baggerly J (2002) Filial therapy with immigrant Chinese families. *International Journal of Play Therapy*, 11:63-90.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Authors Contributions: The author(s) have declared that she has made a significant scientific contribution to the study and has assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.